

ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ವಸಂತೋತ್ಸವ : ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ

ಮಂಜಮ್ಮ ಪಿ*

*ಸಂಶೋಧನಾರ್ಥಿ

ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ.

ಸಾರಾಂಶ (Abstract)

ಭಾರತೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ-ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಚರಣೆ ಮತ್ತು ಋತುಮಾನಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ವಸಂತೋತ್ಸವ ವಿಜಯನಗರದ ಮಹತ್ವದ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ನಗರದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜರ ಆಸ್ಥಾನದ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ವಸಂತೋತ್ಸವವನ್ನು ಹಂಪಿ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದು ಶಿವ ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಹೇಮಕೂಟದಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಸಂತೋತ್ಸವದ ಆಚರಣೆಗೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಸರ ಆಸ್ಥಾನ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಸಂತೋತ್ಸವವನ್ನು ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸತೊಡಗಿದರು.

ಮುಖ್ಯಪದಗಳು (Keywords): ಋತುಮಾನ, ವಸಂತೋತ್ಸವ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆ, ವಿಜಯನಗರ

ಪೀಠಿಕೆ

ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಉತ್ಸವ ಮತ್ತು ಸಮಾರಂಭಗಳ ವೈಭವದ ಯುಗವೆಂದರೆ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರು ಮತ್ತು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಕೇವಲ ಯುದ್ಧ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆ ಹಾಗೂ ದೇವಾಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಗಳಿಗಷ್ಟೆ ಸೀಮಿತಗೊಳ್ಳದೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಮನರಂಜನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ರಾಜರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸಾಮಾನ್ಯ ವರ್ಗದ ಜನರು ವಿವಿಧ ಹಬ್ಬ, ಉತ್ಸವ, ಜಾತ್ರೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮನರಂಜನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ವಸಂತ ಋತುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುಗಾದಿ, ದೀಪಾವಳಿ, ಮಹಾನವಮಿ ಮುಂತಾದ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹಬ್ಬಗಳ ನಡುವೆ ಓಕುಳಿ ಹಬ್ಬ ಕೂಡ ಪ್ರಮುಖವಾದುದಾಗಿದೆ. ಹೋಳುಕ, ಹೋಳಿಕ, ಹೋಳಿ, ಪಾಲ್ಗುಣಿಕ ವಸಂತೋತ್ಸವ, ಕಾಮನಹಬ್ಬ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಮೇಲೊಬ್ಬರು ಎರಚುವ ಬಣ್ಣದ ನೀರು, ಈ ನೀರಿಗೆ ಹಳದಿ (ಅರಿಶಿನ) ಕೆಂಪು

Please cite this article as: ಮಂಜಮ್ಮ ಪಿ. (2021). ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ವಸಂತೋತ್ಸವ : ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ. ಪ್ರತಿಬಿಂಬ: ಮಲ್ಟಿಡಿಸಿಪ್ಲಿನರಿ ಕನ್ನಡ ರಿಸರ್ಚ್ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಐಐಎಂಆರ್‌ಡಿ, 3(2). ಪು.ಸಂ. 212-220

ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಓಕುಳಿ ನೀರನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ಸವವು ಹಲವಾರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ದೇವರ ಕಲ್ಯಾಣೋತ್ಸವ ನಂತರದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನವನ್ನು ವಸಂತೋತ್ಸವವೆಂದು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಸಂತೋತ್ಸವ ಪಾಲ್ಗುಣ ಮಾಸದ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥನ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ ನಡೆಯುವ ಉತ್ಸವ. ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಕಾಮ, ಮದನ, ವಸಂತ ಎಂಬ ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಸಂತ ಎಂದರೆ ಮನ್ಮಥ ಎಂದರ್ಥ. ವಸಂತ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ನೀರು ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ. ಶಿವಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ಗಾಢ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದ ಶಿವನ ಮೇಲೆ ಮನ್ಮಥನು ಪುಷ್ಪ ಬಾಣವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಎಚ್ಚರವಾಗಿ ಕೋಪಗೊಂಡು ತನ್ನ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಅಡಚಣೆ ಮಾಡಿದ ಆತನನ್ನು ತನ್ನ ಮೂರನೇ ಕಣ್ಣನ್ನು ತೆರೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಭಸ್ಮಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಂತರ ರತಿಯ ಅಳಲನ್ನು ನೋಡಲಾರದೆ ಕನಿಕರದಿಂದ ಶಿವ ಮನ್ಮಥನು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ರೂಪ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೀತಿ ಮೂಲರೂಪ ಪಡೆದ ದಿನದ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ವಸಂತೋತ್ಸವವನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಮೇಲೊಬ್ಬರು ಪರಸ್ಪರ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಬಣ್ಣದ ನೀರನ್ನು ಎರಚುತ್ತಾರೆ.

ಈ ವಸಂತೋತ್ಸವ ಅಥವಾ ಓಕುಳಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ವಿದೇಶಿ ಬರವಣಿಗೆಗಳು ಹಾಗೂ ಹಂಪಿಯ ದೇವಾಲಯ ಸ್ಮಾರಕಗಳಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಆಕರಗಳಾಗಿವೆ. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದ ವಸಂತೋತ್ಸವದ ಕುರಿತು ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಅಹೋಬಲ ಕವಿ ರಚಿಸಿದ ವಿರುಪಾಕ್ಷ ವಸಂತೋತ್ಸವ ಚಂಪೂ ಕೃತಿಯು ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ರಥೋತ್ಸವ ಮತ್ತು ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಮುಂದೆ ಕಾಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ರಚಿಸಿದ 'ಜಾಂಬವತಿ ಕಲ್ಯಾಣ' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೃತಿಯು ಹಂಪೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಎದುರು ನೆರೆದಿದ್ದ ಅಪಾರ ಜನರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ವಸಂತೋತ್ಸವ ಜರುಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ನಂದಿ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ತನ್ನ 'ಪಾರಿಜಾತ ಪಹರಣಂ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ವಸಂತೋತ್ಸವವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕನಕದಾಸರ ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿಯು ವಸಂತೋತ್ಸವದ ಬಗ್ಗೆ ಉತ್ತಮ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಸಂತೋತ್ಸವದ ಕುರಿತು ಹಂಪೆಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕ್ರಿ.ಶ. 1513ರ ಕಾಳಹಸ್ತಿ ಶಾಸನ ಅರಸನನ್ನು ಹೊಗಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಪ್ರವರ್ತಕ ಕನಕ ವಸಂತ ಮಹೋತ್ಸವೇನ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಸಂತೋತ್ಸವ ಸಾಧಾರಣ ಉತ್ಸವವಾಗಿರದೆ ಮಹತ್ವದ ಉತ್ಸವವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ನಂಜುಂಡ ಕವಿಯ ರಾಮನಾಥ ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ (ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. 1525) ಓಕುಳಿಯ ಆಟಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗವಿದೆ. ಒಬ್ಬರನೊಬ್ಬರು ಒರಾಳಿಡಿಸುತ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಮುಖದೊಳಗೆ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ನೀರು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ನೀರಾಟ ಆಡಿದರು. ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರನೊಬ್ಬರಾಳಿಸುತ ಮ

ತೊಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಮೊಗದೊಳಗೆ

ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರು ನೀರ ಚೆಲ್ಲತಾಡಿದರು

ದುಬ್ಬಿನಿಂ ನೀರಾಡಿದನು ಎಂದಿನಚಿತೆ. (ರಾಮನಾಥ ಚರಿತೆ, ಪದ್ಯ-107, ಪುಟ, 148)

ಮತ್ತೊಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ

ತುಂಬಿ ತುಂಬಿ ನೀರನ್ನು ಮುಖಕ್ಕೆ ಚೆಲ್ಲತ

ಮಡಿಕೆಯಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಿರುವ

ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ನೀರನ್ನು ಮೊಗೆದು

ಮೊಗೆದು ಮೊಗೆದು ನೀರ ಮೊಗಕೆ ಚೆಲ್ಲುವ ಪುಟ

ನೆಗೆವ ತಂಡಂಗಾಲ್ವೆಯ್ತು

ಅಗುಳು ಮೇಳವ ತೇಲುವಿಸುವ ಬಗೆ ಮಿಗೆ

ಸೊಗಯಿಸಿ ತಂದವರೊಳಗೆ

ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. (ರಾಮನಾಥ ಚರಿತೆ, ಪದ್ಯ-110, ಪುಟ, 148)

ತೆರಕಣಾಂಬಿ ಬೊಮ್ಮರಸನ ಸನತ್ತುಮಾರ ಚರಿತೆ ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಓಕುಳಿ ನೀರು ಚೆಲ್ಲಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ತಾವು ಧರಿಸಿದ್ದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಡಿಲಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ.

ಉಟ್ಟ ನಿರಿಗಳನೋಸರಿಸಿ ಸಲೆ

ತೊಟ್ಟರವಕೆಯ ಬಿಗಿದು ಕೊರಳೊಳು

ಕಟ್ಟಿದನು ಪಮಹಾರಗಳ ತೆಗೆದಕತ ತೋಡವುಗಳ

ಮುಟ್ಟು ತಾವರೆಗೊಳವ ಪೊಕ್ಕರು

ಬಟ್ಟಗಂಗಳ ಭಾವನೆಯು ಪೊನ್ನಂಡೆಗಳ ಪಿಡಿದು (ಸನತ್ತುಮಾರ ಚರಿತೆ, ಪದ್ಯ-06, ಪುಟ, 52)

ಈ ಪದ್ಯ ಕಾಮನಹಬ್ಬದ ಓಕುಳಿ ಆಟದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ನೀರನ್ನು ಎರಚಿ ಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅವರ ವಸ್ತ್ರಗಳು ನೀರಿನಿಂದ ನೆನೆದು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಗಿಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಬಂಗಾರದ ಹಂಡೆಗಳು ಹಿಡಿದು ಅಂಗಳದಲ್ಲಿರುವ ತಾವರೆಕೊಳ ಅಂದರೆ ಓಕುಳಿ ಹೊಂಡದಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಹಾಡುವ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲದ ಹೋಕುಳಿ ಆಟದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಇದೆ ಕಾವ್ಯದ ಮತ್ತೊಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಓಕುಳಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ನಗುತ ನಳಿನಾಕ್ಷಿಯರು ಪೊನ್ನಂ

ಡೆಗಳೊಳಗೆ ತಿಳಿಗೊಳದ ನೀರನ್ನು

ದೊಗೆದು ಮೊಗೆದು ನಡುಬಳುಕೆ ಕುಚೆಯುಗ್ಗುಗಳು ಕುಣಿದಾಡೆ

ಮಿಗೈಲಿಯ ತನುಲತೆ ಸರಾಗದಿ

ಹೊರದೂಗುವ ಪೊಂಬಣ್ಣದೊಡಲಿನ

ಮೃಗಮದಾಮೋದೆಯರು ನೀರಾಡಿದರು ತಮತಮಗೆ

ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಮಲದಂತಹ ಕಣ್ಣುಗಳು ಇಲ್ಲ ಹೆಂಗಳೆಯರು ಬಂಗಾರದ ಹಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿನೀರನ್ನು ನಡುಬಗ್ಗಿಸಿ ತುಂಬುವಾಗ ಕುಚಯುಗ್ಮಗಳ ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೆಂಬಣ್ಣದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ನೀರು ಎರಚುವ ಆಟವನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಕವಿ ಓಕುಳಿಯಾಟವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕನಕದಾಸರ ಮೋಹನತರಂಗಿನಿಯು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ವಸಂತೋತ್ಸವ ವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಧಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಮಹತ್ವದ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುವ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಕೃಷ್ಣನ (ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ) ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಕಾಲುವೆಯ ತೂಬನ್ನು ತೆಗೆದು ಕ್ರೀಡಾಕುಳಿಗಳಿಗೆ ನೀರು ತುಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಂತರ ನೀರಿಗೆ ಗಂಧೋದಕ, ಕುಂಕುಮ, ಕೇಸರಿಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು ಇದರಿಂದ ಕೊಳದ ನೀರು ಸುವಾಸನೆಯುಕ್ತ ಕೆಂಪು ನೀರಾಯಿತು ಇದರ ಕುರಿತು ಕವಿಯು

ಹಿಮರು ಬೆಕಾಂತಸತ್ತೀಡಾ ಕೊಳದಿ ಕು

ಕುಮದಲಕುಳಿದೊಡೆಗಲಿಸಿ

ರವ್ಯಣಿಯರ್ ತಳಿರಡಿದಳಿದಿದರ್ ಲತೆಯಂತೆ

ರಮಣಿಯವಾದುದು ಸಡಿಲ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ತರುವಾಯ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಂದು ಗಂಧಾಕ್ಷತೆ, ಹೂವು ಮುಂತಾದ ಸಕಲ ಉಪಚಾರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಸಂತ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ತಾಳ ದಂಡಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಹಾಡುಗಾರ್ತಿಯರು ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದ್ದನ್ನು ಕವಿ

ತಾಳ ದಂಡಿಗೆ ವಿಡಿದಮಳಗಾನೆಯರುಹಿಂ

ದೋಳ ವಸಂತರಾಗದಲಿ

ಆಳಾಪಗೈದುತ್ಸವದಿ ಪಾಡಿದರು ಗೋ

ಪಾಲಕೃಷ್ಣನ ಮುದ್ರಿಕೆಯ

ಆನಂತರ ಸಖಿಯರು ಕುಂಕುಮದ ನೀರಿನೊಳಗೆ ರಾಜನನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿದರು. ರಾಜ ಮತ್ತು ಅವನ ರಾಣಿಯರು ಪರಸ್ಪರ ಒಬ್ಬರ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಓಕುಳಿ ಆಟವನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿ ಓಕುಳಿಯ ಆಟವನ್ನು ಆಡಿದರು. ರತ್ನದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಕೊಳವೆಗಳು ಮತ್ತು ಚಿನ್ನದ ಚಂಬುಗಳಿಂದಲೂ ಒಬ್ಬರಮೇಲೊಬ್ಬರು ಓಕುಳಿಯನ್ನು ಎರಚಾಡಿದರು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಓಕುಳಿ ಮಾಡುವಾಗ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಾದ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಭೇರಿ ಮದ್ದಳೆ ಶಂಖಪಟಹಡಿಂಡಿಮ ಡೋಳು

ಮೌರಿ ತಂಬಟದ ದನಿಗಳು

ಭೂರಿವಾದ್ಯದ ಲಡೆರಮೊಳಿಗಿದುವಂದು

ನಾರಿಯರ್ ಪೊಯ್ತಡುವಾಗ

ಕನಕದಾಸರ ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಓಕುಳಿಯಾಟದ ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

*ಬಂದಿಗೆ ವಾಯವಾಯ ಭಾಮಿನಿ ಹೇಳು ಹೊಸ ಹೊನ್ನ
ಬಂದಿಗೆ ದುಂಬಿಯೋಕುಳಿಯ ಇಂದಿಗೆ ಸುಖಿಸಿದ್ದಿಸಿತೆಂದು
ಕೃಷ್ಣನೊಳೊಂದಿ ತಕ್ಕಸಿ ಪಲ್ಲಿದರು*

(ಹಜರತ್ ಸಾಂಬ ಹು ನದಾಫ್, ಕನಕದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ)

ತರುವಾಯ ರಾಯನ ಸಂಬಂಧಿಗಳು ಅರಸ ಮತ್ತು ಇತರ ಒಡಗೂಡಿ ವಸಂತೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ಓಕುಳಿ ಎರಚಾಡಿದರು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಆವರಣ ಮತ್ತು ಹೊಸ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸಂತೋಷಿಸಿದರು ಎಂದು ಕನಕದಾಸರ ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಉಲ್ಲೇಖಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಓಕುಳಿ ಆಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವಂತೆ ಇವರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿರುವ ನೃತ್ಯಗಾರರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಂಪಿ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ನಂದಿ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ತನ್ನ ಪಾರಿಜಾತಾಪಹರಣ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಸಂತೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಿ ಕಾವ್ಯ ವಾಚನ ಮಾಡಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ರಸಿಕರನ್ನು ಹರ್ಷಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಯನು ಕವಿಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಅರಮನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದು ಮಲಗಿದ್ದಾಗ ಕವಿಗಳು ವರ್ಣಿಸಿದ ರಸವತ್ತಾದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ನೆನೆದು ರೋಮಾಂಚನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜ ಪ್ರಮುಖರು ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಓಕುಳಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರ ಅಂಗವಾಗಿ ಕವಿಗೋಷ್ಠಿ ಮತ್ತು ಮನೋರಂಜನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸಹ ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ವಿಶೇಷ. ರಾಜಪ್ರಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರಮುಖನೊಬ್ಬ ಕುಳಿತು ವಸಂತೋತ್ಸವದ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ನೃತ್ಯವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಹಿಂದೆ ರಾಣಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಳೆ. ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಹುಚ್ಚಪ್ಪಯ್ಯನ ಮಠದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಮಹಾನವಮಿ ದಿಬ್ಬದ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನ ಕಪ್ಪುಮಿಶ್ರಿತ ನೀಲಿ ಛಾಯೆಯ ಬಳಪದ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಡೆದ ಶಿಲ್ಪಯೋಂದರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗಡಿಗರೊಡನೆ ಓಕುಳಿ ಆಟದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುವ ರಾಜ ಪ್ರಮುಖನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಓಕುಳಿ ನೀರಿನ ಬಟ್ಟಲನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಹ ಬಣ್ಣದ ನೀರು ತುಂಬಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿ ಆಡುವುದರಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ತಲೆಗೆ ಕುಲಾಯಿಯನ್ನು ಮೊಣಕಾಲದವರೆಗೆ ಇರುವ ಉಡುಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಎಲ್ಲರೂ ವಿವಿಧ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರ ತಮ್ಮ ಕೇಶರಾಶಿಯನ್ನು ಮೂಡಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದು ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಕರ್ಣಕುಂಡಲಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವರು. ಅರಸನೊಡನೆ ನಿಂತಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅನೇಕ ನೆರಿಗೆಗಳಿರುವ ಪಾವುಡಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾನವಮಿ ದಿಬ್ಬದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಿಬ್ಬಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕೋಟೆ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮಾತ್ರ ಓಕುಳಿ ಆಡುತ್ತಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಇವರು ಉತ್ತಮ ಹುಡುಗಿ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇವರು ಕುಲೀನ ಮನೆತನದ ಸ್ತ್ರೀಯರಾಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ.

ಇವರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ವಸಂತೋತ್ಸವ ಕುರಿತು ಶಿಲ್ಪ ಫಲಕವಾಗಿದೆ. ಶಿಲ್ಪ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಬಣ್ಣದ ನೀರನ್ನು ಎರಚುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೋಕುಳಿ ಆಟದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮಧ್ಯೆ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷ ನಿಂತಿರುವನು. ಇವನು ಬಹುಶಃ ರಾಜ ಪ್ರಮುಖನಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಇವನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಸ್ತ್ರೀಯೊಬ್ಬಳು ರಾಜಪ್ರಮುಖ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಎಡಗೈ ಹಾಕಿದ್ದು ತನ್ನ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿರುವ ಓಕುಳಿ ನೀರನ್ನು ಅವನ ಮೇಲೆ ಹಾಕಲು ಮುಂದಾಗಿರುವಂತಿದೆ. ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡುತ್ತಿರುವರು. ರಾಜ ಪ್ರಮುಖ ತನ್ನ ಬಳಿಯಿರುವ ಲೋಟದಿಂದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಓಕುಳಿ ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಉದ್ದನೆಯ ಕೂದಲನ್ನು ಜಡೆ ಹೆಣೆದು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಬಿಟ್ಟಿರುವ ಈತ ಕಂಠಹಾರ ಸರ ತೋಳಬಂದಿ ಕೈಕಡಗ ಮುಂತಾದ ಆವರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವನು. ಇವನ ಸುತ್ತಲೂ ನಿಂತಿರುವ ಅನೇಕ ಜನ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಇವನ ಮೇಲೆ ಓಕುಳಿ ಎರಚುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಧರಿಸಿರುವ ಉದ್ದನೆಯ ಸೀರೆಗಳು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಕೇಶರಾಶಿಗಳನ್ನು ಮಡಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಉದ್ದನೆಯ ಜಡೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಏಕರೀತಿಯ ಕರುಣಾಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವುದು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಹಜಾರ ರಾಮಚಂದ್ರ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರಕಾರ ಮಂಟಪದ ಹೊರಗೋಡೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮೇಲಿನ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಓಕುಳಿಯಾಟದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಓಕುಳಿ ಆಟದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೋರ್ವನ ಶಿಲ್ಪ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಇವನು ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯೋರ್ವಳು ಮೇಲೆ ಓಕುಳಿ ನೀರನ್ನು ಎರಚಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಪಾತ್ರೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಇವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ಓಕುಳಿ ನೀರಿನ ಪಾತ್ರೆಯೊಂದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಬೈಗೆ ದಂತೆ ನಿಂತಿರುವ ಆತ ತನ್ನ ಕೇಶರಾಶಿಯನ್ನು ಮಡಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ತಲೆಗೆ ದುಂಡನೆಯ ಧರಿಸಿದ್ದು ಮುಖದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಮೀಸೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವನು. ತನ್ನ ಬಲಗಾಲಿಗೆ ಗಂಡಪೆಂಡರವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಕಂಠಹಾರ ಸಹಿತ ವಿವಿಧ ಸರಗಳನ್ನು ತೋಳುಬಂದಿ ಕೈಕಡಗಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವ ಕರ್ಣಕುಂಡಲಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ಮೇಲ್ ಉಡುಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸದೆ ಮೋಣಕಾಲವರೆಗೆ ಇರುವ ಕೆಳ ಉಡುಗೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಡುವಿಗೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ನಿರಿಗೆ ಗಳಿರುವ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಮೋಣಕಾಲವರೆಗೆ ಇಳಿ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಲವು ಆಭರಣಗಳು ತಲೆಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವ ದುಂಡನೆಯ ತಲೆಯುಡುಗೆ ಆರಂಭಿಕ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಮತ್ತು ಆಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಮುಖರು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಉಡುಗೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದೊಂದು ರಾಜ ಪ್ರಮುಖನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಉಡುಗೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದೊಂದು ರಾಜಪ್ರಮುಖನ ಶಿಲ್ಪವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪಾನ್ ಸುಪಾರಿ ಊರಿನಲ್ಲಿರುವ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಜಿನಾಲಯದ ಬಳಿಯ ಎರಡು ವೈಷ್ಣವ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಅರಸರು ವಸಂತೋತ್ಸವದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ಹಾಗೂ ಓಕುಳಿಯ ನೀರನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಒಬ್ಬರ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು

ಎರಚುತ್ತಿದ್ದರು. ವಸಂತೋತ್ಸವದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ದಂತೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡರಿಸಿದ ಪುರುಷರನ್ನು ತೋರಿರುವುದು ಅತಿ ವಿರಳ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಹಂಪಿ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ವಾದ್ಯಗಾರರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾದ್ಯ ತಂಡಗಳಿದ್ದವು. ಅರಮನೆ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಶಾಸನ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದಾರಗಳಿವೆ. ವಿಠಲ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಕಾಲದ ಕ್ರಿ.ಶ. 1556 ಶಾಸನವು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ತಿರು ನಕ್ಷತ್ರದಂದು ದೇವಾಲಯದ ಗಂಡು ಮೇಳ ಹೆಣ್ಣು ಮೇಳವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ವೈಭವವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದರ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಾದ್ಯ ತಂಡಗಳಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಾಸನ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಜ-ರಾಣಿಯರ ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಾದ್ಯ ತಂಡಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ ಡೊಮಿಂಗೋ ಪಯಾಸ್ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪರಿಚಾರಕಿ ಯಾರ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಒಳಗಡೆ ಪರಿಚಾರಕಿಯರೊಡನೆ 12000 ಸ್ತ್ರೀಯರಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ, ಗುರಾಣಿ ಹಿಡಿಯುವವರಿದ್ದಾರೆ, ಕಹಳೆ ಊದುವವರಿದ್ದಾರೆ, ಕೊಳಲು ಊದುವವರಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ನಮ್ಮವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುವವರಿದ್ದಾರೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಫರ್ನಾನ್ ನ್ಯೂನಿಜ್ ಅರಮನೆಯ ಕುರಿತು ವಿವರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಕ್ಕೂ ಸ್ತ್ರೀಯರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ವಿವೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಉಲ್ಲೇಖ ಮತ್ತು ಶಾಸನಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಅರಮನೆ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತಂಡಗಳಿದ್ದ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಂಪಿ ಪರಿಸರದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಮಹಿಳಾ ವಾದ್ಯ ತಂಡಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಜಾರ ರಾಮಚಂದ್ರ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರಕಾರ ಮಂಟಪದ ಗೋಡೆಯ ಹೊರ ಬದಿಯಲ್ಲಿನ ವಸಂತೋತ್ಸವ ಶಿಲ್ಪ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೃದಂಗ ಮತ್ತು ತಾಳಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿರುವ ವಾದ್ಯಗಾರರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಮಹಾನವಮಿ ದಿಬ್ಬದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಓಕುಳಿ ಆಡುತ್ತಿರುವ ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕೋಲಾಟ ಮತ್ತು ಭರತನಾಟ್ಯ ನೃತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಶಿಲ್ಪ ಫಲಕಗಳ ಪ್ರಾರಂಭ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ವಾದ್ಯಗಾರರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ವಿವಿಧ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತಂಡಗಳಿದ್ದು ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದ ರಥೋತ್ಸವ ವಸಂತೋತ್ಸವ ಮುಂತಾದ ಉತ್ಸವ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷರಿಗೆ ಸರಿಸಮಾನವಾಗಿ ಮಂಗಳಕರ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಯರು ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜ-ರಾಣಿಯರ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ವಾದ್ಯ ತಂಡಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜರುಗುವ ವಿವಿಧ ಸಮಾರಂಭ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ತಮ್ಮ ಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಸಂತೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣದ ನೀರನ್ನು ವಿವಿಧ ಗಾತ್ರದ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಿಂದ ಲೋಟ ಚೊಂಬಿನಂತಹ ಚಿಕ್ಕ ಗೃಹೋಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಬಾನಿ ಅಥವಾ

ಹಂಡೆಯಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಬಾನಿಗಳು, ಬೋಗಾಣಿಯಾಕಾರ, ವೃತ್ತಾಕಾರ, ಆಯತಾಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದು ಹಂಪಿ ಪರಿಸರದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಓಕುಳಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದು ಉಂಟು. ಪಾನ್ ಸುಪಾರಿ ಬಜಾರಿನಲ್ಲಿರುವ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಜಿನಾಲಯದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ವೈಷ್ಣವ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯದ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಟಪದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಓಕುಳಿ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಓಕುಳಿ ಆಡುತ್ತಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಿಕೆಗಳಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಲೋಹ ಅಥವಾ ಕಲ್ಲಿನ ಬಾನಿಗಳನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಬಳಸಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಕೆಲವು ಬಾನಿಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಕಲ್ಲಿನ ಬಾನಿಯೆಂದು ಹಂಪೆಯ ಬಾಲಕೃಷ್ಣ ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿದೆ. ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಜಂಬುನಾಥ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಜಂಬುನಾಥ ದೇವಾಲಯದ ಮಹಾಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಲ್ಲಿನ ಬಾನಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಓಕುಳಿ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಅಥವಾ ಲೋಹದ ಬಾನಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಓಕುಳಿಯನ್ನು ಆಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಬಾನಿಗಳೊಡನೆ ಸೋಪಾನಗಳಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಹೋಕುಳಿ ಗುಂಡಿ ಅಥವಾ ತೊಟ್ಟಿಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ವಿಠಲ ದೇವಾಲಯದ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಟಪದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳ ಓಕುಳಿ ಗುಂಡಿ ಮತ್ತು ಆಯತಾಕಾರದ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಓಕುಳಿ ಎಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕನಕದಾಸರ ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ ಯ ಜಲಕ್ರೀಡಾ ಕೊಳವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಅದರಲ್ಲಿ ಓಕುಳಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕೊಳಗಳನ್ನು ಓಕುಳಿಯಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾನವಮಿ ದಿಬ್ಬದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅಂಗಭಾಷೆಯ ಟಿ ಅಕ್ಷರದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಳ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಇರುವ ಏಕಶಿಲಾ ಬಂಡೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯಲು ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸೋಪಾನಗಳಿವೆ. ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದನ ಗೃಹಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ವಿಜಯ-ದಶಮಿಯ ಆಚರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಸಂತೋತ್ಸವದಂತೆ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ರಂಗುರಂಗಿನ ಓಕುಳಿಯಾಡಲು ಬಳಸಿರಬಹುದು ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಸಂತೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣದ ನೀರನ್ನು ಎರಚಲು ಲೋಟ, ಚೊಂಬು ಮತ್ತು ಬಗೋಣಿಗಳೊಡನೆ ನಾಳಗಳನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದು ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತನಗೆ ಬೇಕಾದವರ ಮೇಲೆ ಎರಚಲು ಬಳಸುವ ಒಂದು ಸಾಧನ. ಕ್ರಿ.ಶ. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯ ಮತ್ತು 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಂಪಿಯಲ್ಲಿ ನಾಳಗಳನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದು ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ದೃಢಪಡುತ್ತದೆ. ಕನಕದಾಸರ ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೊಳವೆ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಓಕುಳಿ ಆಡಲು ನಾಳಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಆಧಾರವೆಂದು ಅನಿಲಾ ವರ್ಗಿಸ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಸವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಸವದ ಆಚರಣೆಯ ಆರನೆಯ ದಿನ ವಸಂತೋತ್ಸವ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಬಹು ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಉಪಸಂಹಾರ

ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ವಿಜಯನಗರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಸಂತೋತ್ಸವ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ರಾಜರ ಆಸ್ಥಾನದ ಓಕುಳಿ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮನ್ಮಥನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ವಸಂತೋತ್ಸವದ ಆಚರಣೆಗೆ ಮೂರ್ತರೂಪ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾನವಮಿ ಉತ್ಸವದಂತೆ ಇದು ಸಹ ಮಹತ್ವದ ಉತ್ಸವವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅರಸರು ಇದರ ಅಂಗವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ-ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಕವಿಗೋಷ್ಠಿಗಳನ್ನು ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಸಮಾರಂಭಗಳನ್ನು ಆಯೋಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎನ್ನಬಹುದು.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

- ಅರ್ಪಣ ಕೂ.ಸ. (2021). ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಪರಿಚಯ. ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.
- ಕೋತಿನ ಎಸ್.ಎಸ್. (ಸಂ.) (1994). ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್, ಬೆಂಗಳೂರು.
- ದೇವೀರಪ್ಪ ಎಚ್. (ಸಂ.) (1959). ರಾಮನಾಥ ಚರಿತ. ಪ್ರಾಚ್ಯವಿದ್ಯಾ ಸಂಶೋಧನಾಲಯ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.
- ಮಂಜುನಾಥನ್ ಕೆ.ಜಿ. (ಸಂ.) (1970). ಸನತ್ಕುಮಾರ ಚರಿತೆ, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.
- ಮನೋಜ ಜಿ. (2015). ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತುವಿಜ್ಞಾನ. ಸುಬೋಧಿನಿ ಬುಕ್ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ಸ್ ಮತ್ತು ನಾಲೆಡ್ಜ್ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.
- ಹಿರೇಮಠ ಆರ್.ಸಿ. (ಸಂ.) ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.